

جمهوری اسلامی ایران
وزارت جهاد کشاورزی

موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی،
اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

یادداشت هفتگی

سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی

سال ۳ / شماره ۳۶ / ۱۴۰۱

۱۴۰۱/۰۲/۳۱

مطالب این شماره

مقایسه وضعیت صنایع غذایی و آشامیدنی ایران با
کشورهای منطقه و کشورهای پیشرو در جهان ۲

تهیه و تحلیل: زهرا صفاری

ناظر علمی: فرزین علی‌ملایی

ویراستار علمی: مجتبی پالوج

تهدید جایگاه جهانی پسته ایران با پروژه‌های
توسعه کشاورزی آناتولی ۴

تهیه و تحلیل: محمدرضا بخشی

ناظر علمی: شهره سلطانی

ویراستار علمی: مجتبی پالوج

این موسسه با کمال احترام و سپاس، پذیرای نظرات ارزشمند
خوانندگان این اثر می‌باشد

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵-۱۵۸۱۵
کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
<http://www.agri-peri.ac.ir>

آمارهای رسمی تا پایان سال ۱۳۹۸ تعداد ۲۰۷۰۰ فقره جواز تاسیس با سرمایه حدود ۵۹۴ هزار میلیارد ریال و اشتغال حدود ۳۰۱ هزار نفر و جذب حدود ۱۱۷٫۸ میلیون تن ماده خام صادر گردیده است. عدم اجرای پروژه‌های دارای مجوز تاسیس از چالش‌های اساسی این بخش محسوب می‌شود. تنها ۵۸ درصد از جوازهای تاسیس صادره به مرحله احداث و بهره‌برداری رسیده‌اند و ۳۷ درصد از سرمایه گذاری و ۵۲ درصد از اشتغال و ۶۲/۴ درصد ظرفیت تولید پیش‌بینی شده محقق گردیده و با وجود آنکه برای جذب ۱۱۷/۸ میلیون تن ماده خام کشاورزی مجوز تاسیس واحد فرآوری داده شده، فقط ۶۵ میلیون تن حدود ۵۵/۴ درصد به مرحله بهره برداری رسیده است.

نگاهی به آمارهای جهانی نشان می‌دهد که سهم ارزش افزوده صنایع غذایی و آشامیدنی به کل تولیدات صنعتی در کشورهای پیشرو جهان نظیر آمریکا ۱۳/۶، آلمان ۷/۲۶، چین ۸/۹ درصد و در کشورهای منطقه مانند: عربستان سعودی ۱۳/۱، فلسطین اشغالی ۳/۴، ترکیه ۱۰/۳، آذربایجان ۲۱/۷ و ایران ۱۱/۷ درصد می‌باشد. شاخص سهم اشتغال در صنایع غذایی و آشامیدنی نسبت به کل صنایع در کشورهای آمریکا ۱۴/۶، آلمان ۱۲، چین ۸ و در کشورهای همسایه ترکیه ۱۲/۹، آذربایجان ۲۶/۷، عربستان سعودی ۱۴/۳، فلسطین اشغالی ۱۹/۵ و ایران ۱۶/۸ درصد می‌باشد.

جدول ۲. وضعیت موجود صنایع غذایی و آشامیدنی ایران و دیگر کشورهای منطقه

ارزش افزوده بخش صنایع غذایی و نوشیدنی نسبت به قیمت‌های پایه (۲۰۱۹)			
کشور	ارزش به میلیون دلار آمریکا	سهم ستانده صنایع همین بخش / درصد	نسبت به کل تولید / درصد
ارمنستان	۴۳۶	۲۸/۳	۴۴/۳
آذربایجان	۵۴۰	۲۳/۹	۲۱/۷
گرجستان	۴۱۳	۲۷/۹	۳۸/۸
عراق	۶۴۴	۳۳	۲۱/۸
اسرائیل	۴۸۲۳	۲۷/۵	۱۳/۴
کویت *	۶۳۵	۳۲/۳	۶/۲
ایران *	۶۹۴۲	۲۷/۳	۱۱/۷
قزاقستان	۴۲۳۷	۵۸	۲۰/۶
عمان	۱۲۳۱	۴۳/۷	۷/۱
ترکیه	۹۶۴۶	۱۶/۴	۱۰/۳
عربستان سعودی	۱۰۹۴۸	۵۱/۶	۱۳/۱
امارات متحده عربی	۲۸۴۲	۲۹/۸	۷/۹

منبع: یونیدو ۲۰۲۰

* اطلاعات ایران و کویت مربوط به سال ۲۰۱۸ می‌باشد
* سهم مربوط به صنایع همین بخش

عنوان خبر: مقایسه وضعیت صنایع غذایی و آشامیدنی ایران با

کشورهای منطقه و کشورهای پیشرو در جهان

تهیه و تحلیل: زهرا صفاری

ناظر علمی: علی کیانی‌راد، فرزین علی‌ملایی

ویراستار علمی: مجتبی پالوج

کد: PN-2-14010231-(59)

خلاصه متن خبر: از مسائل مهمی که بخش کشاورزی با آن روبروست، وجود مازاد محصول در برخی از فصول است که علاوه بر اتلاف منابع تولید، کاهش قیمت آن منجر به ضرر و زیان کشاورزان شده و مشکلات عده‌ای را برای دولت به منظور خرید حمایتی و ذخیره سازی ایجاد می‌کند. چنانچه حلقه صنایع غذایی در زنجیره ارزش تقویت شده و زمینه برای جذب سرمایه گذاری آن ایجاد شود، علاوه بر تولید دانش بنیان و اشتغال آفرین، می‌توان از مزایای جلوگیری از اتلاف منابع، رفع نگرانی کشاورزان برای بازار محصول و تقویت صادرات نیز بهره‌مند شد.

تحلیل و پیشنهاد سیاستی: برای صنایع تبدیلی و غذایی متناسب با سهم آن در ارزش افزوده اقتصاد ملی سرمایه گذاری نشده است. بر اساس یافته‌های مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۸، صنایع غذایی و آشامیدنی ۱۳/۸ درصد از کل کارگاه‌ها و ۱۴/۳ درصد از کل شاغلین صنایع دارای پروانه بهره برداری و ۱۱/۱ درصد سهم ارزش افزوده و ۷/۱ درصد بهره‌وری کار از کل صنعت ایران را به خود اختصاص داده است. از مجموع ۶۶۱۲ فقره کارگاه‌های صنعتی جدید راه‌اندازی شده در سال ۱۳۹۸، تعداد ۹۱۳ فقره مربوط به بخش غذایی و آشامیدنی بوده است.

جدول ۱. اطلاعات کارگاه‌های صنعتی در سال ۱۳۹۸

تعداد جواز تاسیس صادر شده کل کارگاه‌ها/فقره	تعداد جواز تاسیس صادر شده صنایع مواد غذایی و آشامیدنی/فقره	سهم جواز تاسیس صنایع غذایی و آشامیدنی
۲۸۰۴۳	۳۲۹۶	۱۱٫۷
تعداد پروانه بهره برداری صادر شده کل صنایع/فقره	تعداد پروانه بهره برداری صادر شده صنایع غذایی و آشامیدنی/فقره	سهم پروانه های بهره برداری صنایع غذایی و آشامیدنی
۶۶۱۲	۹۱۳	۱۳٫۸
میزان اشتغال کل کارگاه های صنعتی	میزان اشتغال کارگاه های صنایع غذایی و آشامیدنی	سهم اشتغال صنایع غذایی از کل
۱۰۸۹۳۱	۱۵۵۷۱	۱۴٫۳
سرمایه گذاری کل کارگاه های صنعتی/ میلیارد ریال	سرمایه گذاری کارگاه های صنایع غذایی و آشامیدنی/ میلیارد ریال	سهم سرمایه گذاری صنایع غذایی
۶۸۲۶۶۵	۱۰۰۰۹۴	۱۴٫۷

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۹

دامنه و محدوده صنایع تبدیلی، طبق قانون تمرکز وظایف برای وزارت جهاد کشاورزی تعیین شده است. در چارچوب این مأموریت و مطابق

جدول ۳. وضعیت شاغلین صنایع غذایی و آشامیدنی ایران و

کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۹

کشور	تعداد شاغلین	سهام نسبت به کل اشتغال صنعت/ درصد	دستمزد به ازای هر نفر به دلار آمریکا	دستمزد بر حسب درصد ارزش افزوده
ارمنستان	۲۴۸۱۱	۳۹/۴	۳۶۶۹	۲۰/۹
آذربایجان	۳۱۵۵۴	۲۶/۷	۲۶۴۶	۱۵/۵
گرجستان	۳۶۱۴۹	۴۰	۳۹۲۷	۳۴/۴
عراق	۱۴۹۷۵	۱۱/۲	۵۸۹۴	۱۳/۷
اسرائیل	۷۷۳۵۵	۱۹/۵	۳۸۱۹۶	۶۱/۳
کویت	۲۴۶۵۱	۱۷/۷	۱۴۶۳۲	۵۶/۸
ایران*	۳۱۳۸۵۱	۱۶/۸	۶۸۶۸	۳۱
قزاقستان	۶۴۸۶۵	۲۰/۳	۳۹۸۴	۶/۱
عمان	۱۶۳۱۶	۱۸/۲	۱۸۱۸۶	۳۴/۱
ترکیه	۴۹۰۶۷۸	۱۲/۹	۹۱۵۴	۴۹/۶
عربستان سعودی	۱۰۹۲۶۶	۱۴/۴	۱۳۳۱۱	۱۳/۳
امارات متحده عربی	۸۲۰۱۱	۱۱/۱	۱۲۰۶۹	۳۴/۸

منبع: یونیدو ۲۰۲۰

* اطلاعات ایران و کویت مربوط به سال ۲۰۱۸ می باشد.

بررسی وضعیت صنایع غذایی و آشامیدنی کشورهای

منطقه

• ترکیه، به عنوان یک مرکز منطقه‌ای برای تولید، فرآوری و صادرات مواد غذایی به بازار بزرگ اروپا و خاورمیانه عمل می‌کند. حدود ۲۰ درصد از تولید ناخالص داخلی این کشور را فرآوری و تولید محصولات غذایی تشکیل می‌دهد.

• عربستان به عنوان قطب واردات محصولات کشاورزی روسیه، ضمن مهیا نمودن زیر ساختهای مناسب، با توسعه صنایع غذایی و آشامیدنی و جدای از مصرف داخلی برای کشورهای اطراف خود و آفریقا، به کانون محصولات کشاورزی خام و فرآوری شده روسیه تبدیل شده است.

• ارمنستان از گذشته دارای اقتصادی صنعت محور بوده و به علت داشتن زیرساخت های لازم، فعالیت بخش صنایع غذایی رونق زیادی دارد و حدود ۱۶۶۰ شرکت فرآوری مواد غذایی فعالیت دارند.

• فلسطین اشغالی، با وجود وابستگی به واردات، در سال ۲۰۱۹ درآمد صنایع غذایی و آشامیدنی خود را به ۱۸/۶ میلیارد دلار رسانید که بیش از ۱۷/۵ درصد از کل درآمد صنعت تولید را تشکیل می‌دهد. در سال ۲۰۲۰، واردات محصولات غذایی و کشاورزی از ایالات متحده به بیش از ۷ میلیارد دلار رسید در حالی که صادرات بالغ بر ۲/۲ میلیارد دلار بوده است.

• در کشور آذربایجان، فرآوری مواد غذایی حدود ۳۸ درصد از کل تولیدات ۶/۲ میلیارد دلار را تشکیل می‌دهد. مهمترین صنایع غذایی این کشور صنعت کنسرو سازی، نوشیدنی، لبنی و دامی، غذاهای دریایی، چای و آب معدنی است.

• ایران با توجه به تولیدات متنوع محصولات کشاورزی و ظرفیت اسمی صنایع فرآوری محصولات کشاورزی می‌تواند با جذب سرمایه‌گذاری و مدیریت درست منابع جهت برطرف کردن موانع و چالش‌های موجود شاهد شکوفائی این صنعت باشد.

موانع و چالش‌ها توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی:

- وجود تعداد زیاد طرح‌های نیمه تمام، کمبود اعتبارات تخصیصی به ویژه برای سرمایه در گردش
- وجود ماشین‌آلات فرسوده در کارخانجات فرآوری محصولات غذایی و بکارگیری کمتر از فن‌آوری‌های روز
- ناکافی بودن نهادهای پشتیبان حمایت کننده (نظیر نهادهای مشاوره‌ای و آموزشی، خدمات بیمه‌ای و صندوق حمایت)
- اجرائی نشدن کامل قوانین از جمله: "قانون تمرکز وظایف" و "قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی"

پیشنهادهای:

- تکمیل و توسعه زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی به ویژه زنجیره سرد و زنجیره صادرات
- سیاستگذاری لازم برای استفاده بهینه از ظرفیت خالی صنایع تبدیلی و غذایی
- تسریع در اجرای قوانین به ویژه مفاد قانون تمرکز وظایف
- همکاری بیشتر بانک‌های عامل و صندوق توسعه ملی در بررسی و تصویب تسهیلات به موقع به سرمایه‌گذاران صنایع تبدیلی و غذایی
- توجه ویژه به کیفیت تولید، برندسازی و استاندارد سازی تولیدات و فرآوردهای کشاورزی با هدف رونق صادرات

منابع:

- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور بخش صنعت (۱۳۹۸)
- وزارت جهاد کشاورزی، آمارنامه کشاورزی جلد دوم (۱۳۹۸)
- <https://stat.unido.org/app/country/W3.htm?Country=410&Group=962W>
- <https://www.saudifoodexpo.com/food-industry-in-saudi-arabia#>
- <http://www.fao.org/countryprofiles/index/en/?iso3=TUR>
- <https://avenueconsulting.am/food-and-beverage/>
- <https://enterprisearmenia.am/en/pages-businessEnvironments/food-processing>
- <http://www.fas.usda.gov/data/israel-fairs.counryy-report.5>
- <https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/Report/DownloadReportByFileName?fileName=Israel>
- <https://knoema.com/atlas/Azerbaijan/Livestock-production-index>
- [/Livestock-production-index](#)

عنوان خبر: تهدید جایگاه جهانی پسته ایران با پروژه‌های

توسعه کشاورزی آناتولی

تهیه و تحلیل: محمدرضا بخشی

ناظر علمی: شهره سلطانی

ویراستار علمی: مجتبی پالوج

کد: PN-3-14010231-(60)

خلاصه متن خبر: پروژه‌های گاپ و داپ ترکیه بر محیط زیست و منابع آبی ایران اثرات مستقیم و غیرمستقیم دارد. ترکیه با اجرای پروژه گاپ از یک سو با تولید ریزگردها، محیط زیست و کشاورزی ایران را متاثر نموده است و از سوی دیگر با توسعه کشاورزی در آناتولی در تلاش است ایران را در محصولات بنام خود پشت سر بگذارد. پسته از جمله محصولات مشهور ایرانی است که ترکیه در تلاش است در رقابت با ایران، جایگاه برتر را قبضه کند. آمارها و منابع حکایت از آن دارد که ترکیه در سال‌های اخیر، رشد چشمگیری هم در سطح کاشت و برداشت و هم در معرفی و جهانی سازی ارقام پسته آناتولی نموده است.

تحلیل و پیشنهاد سیاستی: طرح آناتولی جنوب شرقی که به زبان ترکی استانبولی، Guneydogu Anadolu Projesi و به صورت خلاصه گاپ خوانده می‌شود، برای اولین بار در سال ۱۹۳۶ مطرح شد و از ۱۹۸۰ به صورت جدی اجرا گردید. منطقه گاپ (Southeastern Anatolian Region- GAP) به دلیل آبر پروژه آبی آن یعنی "پروژه آبی جنوب شرق آناتولی" معروف است که در حوزه رودخانه‌های دجله و فرات واقع شده است (شکل ۱). حوزه گاپ، حدوداً ۱۰ درصد از مساحت ترکیه را در بر می‌گیرد. گاپ یک آبرپروژه عمرانی سی ساله با ۳۲ میلیارد دلار بودجه است که مشتمل بر مجموعه‌ای از سد و نیروگاه برقابی در قسمت بالایی رودخانه‌های دجله و فرات است که از کوه‌های آناتولی مرکزی سرچشمه می‌گیرند و از جنوب شرقی آن کشور به سوی سوریه و عراق روان می‌شوند. در این طرح، ۱۴ سد بر روی فرات، ۸ سد بر دجله و در مجموع ۱۹ نیروگاه برقابی ساخته می‌شود. توسعه کشاورزی آبی در سطح ۱/۷ میلیون هکتار، ارتقای موقعیت استراتژیکی و ژئوپلیتیکی ترکیه از یک سو و از سوی دیگر ایجاد کم آبی و خشکی سوریه و عراق (بویژه در هورالعظیم عراق و ایران)، موجب افزایش ریزگردها در ایران و منطقه و بروز مشکلات عدیده شده و از جمله دلایل مهاجرت کردهای جنوب شرق آناتولی به دلیل زیر آب رفتن زمین‌ها و محل زندگی آنها

اجرای پروژه گاپ است که اثرات و پیامدهای نامناسبی داشته است. پروژه آبی دیگر، پروژه داپ یا پروژه شرق آناتولی نام دارد و ۲۳ درصد از مساحت ترکیه را در بر می‌گیرد. تامین آب آبیاری نزدیک به یک و نیم میلیون هکتار از اراضی کشاورزی منطقه از اهداف مهم داپ است. تا سال ۲۰۲۰، حدود ۳۵ پروژه آبیاری اجرا شده و بیش از ۵۲۵ هزار هکتار از اراضی کشاورزی (۳۷ درصد از اهداف تعیین شده منطقه) آماده آبیاری شد. با سرمایه گذاری انجام شده ۴۴ پروژه آبیاری دیگر در حال اجرا است (Yücer and Ayhan, 2020).

ترکیه قصد دارد داپ را بی سروصدا پیش ببرد تا موجب حساسیت بیشتر کشورهای منطقه نشود. پروژه داپ در آغاز راه است و اجرای آن با تاثیر سوء بر منابع آبی حوزه ارس، کشاورزی و سکونت منطقه شمال غرب ایران را متاثر خواهد نمود. این آبر پروژه سدسازی ترکیه، کشت و صنعت را در استان‌های آذربایجان غربی و شرقی، اردبیل و گیلان به شدت تحت تاثیر قرار داده و حق آبه خزر را نیز متاثر خواهد کرد.

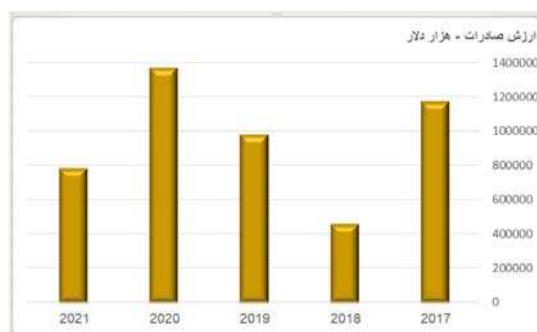
شکل ۱. موقعیت جغرافیایی دو پروژه گاپ و داپ ترکیه

توسعه کشت پسته در آناتولی: گاپ موطن اصلی پسته ترکیه است و به لحاظ اقلیمی مستعد تولید این محصول است؛ قسمت عمده تولید پسته ترکیه در منطقه گاپ می‌باشد. مطالعه (Aydogdu, 2020) نشان می‌دهد که تعداد درختان بارور پسته در استان‌های واقع در منطقه گاپ در سال ۲۰۰۴ حدود ۲۳ میلیون اصله بوده که با رشد ۱۰۵ درصد در سال ۲۰۱۸ به ۴۸ میلیون اصله رسیده است و تا سال ۲۰۲۳ بر این تعداد افزوده خواهد شد (شکل ۲). تاکنون در گاپ، امکان کشت پسته فقط بصورت دیم فراهم بود. اجرای پروژه گاپ و آبی نمودن کشت پسته قطعاً منجر به جهش عملکرد آناتولی خواهد شد.

از طرف دیگر رویکرد خود را از «تولید برای مصرف داخلی» به «تولید برای صادرات به بازارهای جهانی» تغییر داده است؛ به عبارت دیگر ترکیه به دنبال تغییر ذائقه مشتریان و مصرف کنندگان خارجی از پسته ایرانی به پسته آناتولی است. بدین منظور در سال‌های اخیر، تجهیزات فرآوری تا حد کلاس جهانی افزایش یافته و پسته آناتولی توجه جهان را جلب نموده است (GAIB, 2021) - انجمن صادرکنندگان آناتولی). بررسی تجارت پسته آناتولی در سال‌های اخیر حاکی از آن است که صادرات پسته در سال ۲۰۲۱ نسبت به سال قبل ۷۶ درصد افزایش یافته است. ایتالیا، آلمان، چین، کانادا، پرتغال، مالزی، مالت، تایوان، مراکش، ژاپن، مالدیو، انگلستان، کوبا و روسیه مهمترین مشتریان پسته ترکیه هستند.

از طرف دیگر بررسی تجارت حاکی از ناپایداری و نوسانات زیاد در تولید و صادرات پسته ایران است. به عنوان مثال در سال ۱۴۰۰، صادرات پسته ایران نسبت به سال قبل ۳۵ درصد کاهش یافت (سازمان توسعه تجارت، ۱۴۰۱). بررسی سایت‌های بین‌المللی تجارت (شکل ۴) نیز حاکی از نوسانات زیاد در روند صادرات پسته ایران می‌باشد (Trademap, 2022).

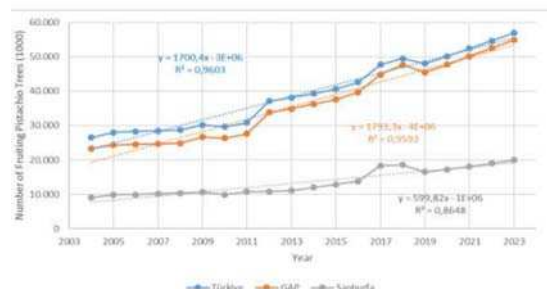
نوسانات تولید و صادرات به معنی آسیب‌پذیری ایران در حفظ بازارهای خارجی و ناپایداری در تامین نیاز مشتریان است؛ نوسانات در تولید مانع از انعقاد قراردادهای طولانی مدت می‌شود. ریسک انعقاد قرارداد به دلیل عدم اطمینان از تولید و عرضه در کشور فرصتی را به نفع کشورهای رقیب ایجاد می‌کند تا به کمک تولید داخلی خود و یا حتی صادرات مجدد، جایگاه خود را در عرصه بین‌المللی ارتقا داده و تثبیت نمایند.

شکل ۴. روند ارزش صادرات پسته ایران (هزار دلار)

ماخذ داده‌ها: Trademap, 2022

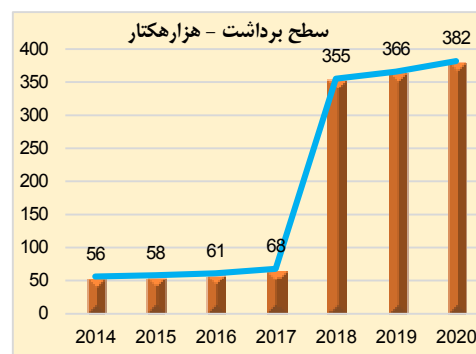
کشورهای چین، هند، روسیه، عراق، قرقیزستان از مهمترین مشتریان پسته ایران هستند (گمرک جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۱). در این میان چین از جمله مقاصد مهم و مشترک صادراتی ایران و ترکیه است. ولی در صورت نبود سیاست و برنامه هدفمند و آینده نگرانه برای تولید و تجارت پسته در ایران، ترکیه می‌تواند با افزایش تولید

شکل ۲. روند توسعه کاشت پسته در آناتولی جنوب شرقی

ماخذ: Aydogdu, et al., 2020

آمار و اطلاعات فائو حاکی از آن است که ترکیه در سال‌های اخیر جهش قابل توجهی در سطح برداشت پسته داشته است و سال ۲۰۱۸ نقطه عطف سطح برداشت پسته می‌باشد (شکل ۳).

شکل ۳. سطح برداشت پسته در آناتولی

ماخذ: FAO, 2022

نمودارها (شکل ۲ و ۳) حاکی از آن است که سطح زیر کشت پسته در ترکیه در سال‌های اخیر افزایش چشم‌گیری داشته است؛ این به معنی آن است که باغات پسته آناتولی نسبتاً جوان است؛ در حالیکه عمده باغات پسته ایران پیر شده‌اند.

همزمان با افزایش سطح زیر کشت پسته در آناتولی، در ایران نیز پسته کاری از چند استان به اکثر استان‌های کشور تسری پیدا کرده است ولی باغات جدید بصورت یکپارچه نبوده است و پسته‌کاران جدید دانش فنی لازم برای مدیریت باغات پسته را ندارند؛ پسته از جمله محصولاتی است که نیاز به دانش فنی و مهارت بالایی دارد. نظام نوین ترویج ایران در ارتقای دانش فنی این دسته از پسته‌کاران و ایجاد باغ‌های مبتنی بر علم و دانش، می‌بایست اقدامات درخور انجام دهد.

جهانی سازی پسته آناتولی در سایه ناپایداری تولید و نوسان در صادرات پسته ایران

ترکیه از یک طرف سطح زیر کشت و تولید پسته را افزایش داده است

منابع:

- سازمان توسعه تجارت. (۱۴۰۱). آمار صادرات غیرنفتی تفکیک بخش‌های عمده: پسته
- گمرک جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۱). صادرات پسته
- Aydogdu, M. H., Şahin, Z., Sevinç, M. R., Cançelik, M., Doğan, H. P., & Küçük, N. Analysis of Recent Trends in Pistachio (*Pistacia vera* L.) Production in Turkey.
- <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>
- GAİB (Association of Exporters Unions of Southeast Anatolia). 2021. <https://www.tridge.com/news/turkish-pistachio-exports-up-76-in-2021>
- Trademap. (2022). Trade statistics for international business development
- Yücer, A. A. (2020). An Assessment of the Water, Irrigation, and Food Security by a Fishbone Analysis in Turkey. Open Access Library Journal, 7(11): 1.

داخلی خود و حتی واردات پسته از ایران و صادرات مجدد آن جایگزین ایران در کشورهای فوق الذکر شود.

در حالیکه ترکیه پسته به دنبال تسخیر بازارهای جهانی پسته است، صادرات پسته ایران از ضعف برندسازی، ضعف ترویج و تبلیغات در خارج از کشور، پایین بودن استانداردها و کم توجهی به بهداشت، نبود سیستم مناسب و یکپارچه صادرات و فرآوری رنج می‌برد.

جمع بندی: ترکیه، آبر پروژه‌های آبی (از جمله گاپ و داپ) را از سده گذشته در آمال و برنامه‌های توسعه خود داشته است که در سال‌های اخیر جنگ، درگیری و دل مشغولی دولت‌های منطقه را مغتنم شمرده و آن پروژه‌ها را بدون توجه به حقوق کشورهای همسایه و پایین دست تسریع و تشدید کرده است.

پروژه‌های آبی آناتولی جنوب شرقی و آناتولی شرقی (گاپ و داپ) تهدیدی برای محیط زیست (تولید ریزگرد)، منابع آب و توسعه کشاورزی بویژه در شمال غرب ایران است و در آینده نیز تشدید خواهد شد. در کنار تهدیدات فوق الذکر، ترکیه به کمک آبر پروژه‌های آبی گاپ و داپ گام مهمی برای کسب جایگاه برتر در تولید محصولات کشاورزی برداشته است؛ روند توسعه کاشت پسته در آناتولی از اوایل سده حاضر همواره مثبت و صعودی بوده و در سال ۲۰۱۸ جهش قابل توجهی داشت است؛ در کنار توسعه سطح زیرکاشت، ترکیه در فکر جهانی سازی پسته از طریق برندسازی است و بیم آن می‌رود که آرام آرام بازار پسته در کشورهای مقصد صادرات پسته ایران را تسخیر کند. لازم به یادآوری است که تاکنون بخش عمده پسته ترکیه بصورت دیم بوده و اکنون با اجرای پروژه‌های آبی به کشت آبی تبدیل شده و امکان جهش در عملکرد در واحد سطح زیاد است؛ در حالیکه پسته ایران بیشتر وابسته به منابع آبی بوده و با توجه به کاهش منابع آبی کشور احتمال کاهش تولید پسته در مناطق پسته خیز وجود دارد.

در سال‌های اخیر، پسته کاری در اکثر استان‌های ایران رایج شده است ولی باغات جدید یکپارچه نیست و پسته کاران جدید دانش فنی و مهارت لازم برای مدیریت باغات را ندارند. روشهای مناسب برای مدیریت آب در باغات پسته، افزایش بهره وری عوامل تولید در باغات و استانداردسازی محصول می تواند به حفظ تولید در کشور بیانجامد. سایر فعالیت‌ها از قبیل برندسازی، بسته بندی مناسب، توسعه بازارهای مجازی بین المللی می تواند به حفظ بازارهای بین المللی پسته ایران کمک کند.

تهران - بلوار کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵
تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ صندوق پستی: ۱۵۱۵ - ۱۵۸۱۵ کدپستی: ۳۷۳۱۳ - ۱۵۹۸۶
E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir
www.agri-peri.ac.ir